

## TRANSMILLIY QO'SHMA TA'LIM DASTURLARIDA CLIL TEXNOLOGIYASI ASOSIDA AKADEMIK KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISH: METODIK YONDASHUV VA AMALIY TAJRIBA

**Avezmuratova Gulnaz Muratbaevna**

*Nukus ilg'or kasbiy-mahorat texnikumi ingliz tili fani o'qituvchisi*

**E-mail:** avezmuratovagulnaz@gmail.com

**Tel:** +998 93 365 74 72

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada transmilliy qo'shma (ikki diplomli) ta'lim dasturlarida CLIL (Content and Language Integrated Learning) texnologiyasidan foydalanishning metodik asoslari va uning akademik kompetensiyani shakllantirishdagi o'rni tahlil qilinadi. Xalqaro hamkorlik asosidagi ta'lim jarayonida til va mutaxassislik mazmunini integratsiyalash orqali talabalarning fanlararo fikrlashi, akademik yozuv malakasi hamda global kommunikativ kompetensiyasi rivojlanishi ilmiy jihatdan asoslanadi. Shuningdek, O'zbekiston oliy ta'lim tizimida qo'shma dasturlar doirasida CLIL modelini joriy etishning amaliy mexanizmlari va natijadorligi yoritiladi.

**Kalit so'zlar:** qo'shma ta'lim, ikki diplomli dastur, transmilliy ta'lim, CLIL, akademik kompetensiya, fanlararo integratsiya, xalqaro sifat kafolati, metodik innovatsiya

### **Kirish**

So'nggi yillarda oliy ta'lim tizimida globallashuv jarayonlari jadallashib, universitetlar o'rtasidagi xalqaro hamkorlik yangi bosqichga ko'tarilmoqda. Transmilliy akademik integratsiya sharoitida qo'shma va ikki diplomli ta'lim dasturlari zamonaviy oliy ta'limning muhim institutsional modeli sifatida shakllanmoqda. Bunday dasturlar nafaqat talabalarning akademik mobilligini ta'minlaydi, balki o'quv rejalari, baholash mezonlari, kredit transfer tizimi hamda ta'lim mazmunini uyg'unlashtirishni ham talab etadi. Natijada ta'lim jarayonida milliy va xorijiy standartlarning integratsiyasi yuzaga keladi va o'qitish metodikasiga nisbatan yangi talablar shakllanadi. Qo'shma ta'lim dasturlarining asosiy xususiyatlaridan biri fanlarni xorijiy tilda o'qitish, xalqaro akademik diskurs talablariga mos yozma va og'zaki kompetensiyalarni shakllantirish zaruratidir. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, talabaning mutaxassislik bo'yicha yetarli bilimga ega bo'lishi har doim ham uning xalqaro akademik muhitda erkin faoliyat yurita olishiga kafolat bermaydi. Ayniqsa, ilmiy matnlarni tahlil qilish, terminologiyani to'g'ri qo'llash, tadqiqot natijalarini xalqaro formatda taqdim etish jarayonida til va mazmun o'rtasida muayyan nomuvofiqliklar yuzaga keladi. Bu holat integratsiyalashgan metodik yondashuvni zaruratga aylantiradi.

Transmilliy qo'shma ta'lim dasturlari doirasida CLIL texnologiyasini joriy etish masalasi alohida dolzarblik kasb etadi. Chunki bunday dasturlarda o'quv jarayoni bir vaqtning o'zida bir necha akademik madaniyat, baholash tizimi va ilmiy uslubiyat bilan kesishadi. Demak, til faqat kommunikativ vosita emas, balki xalqaro akademik muhitga integratsiyalashuv omiliga aylanadi. Shu nuqtai nazardan, mazmun va til integratsiyasi akademik kompetensiyani shakllantirishning muhim mexanizmi sifatida namoyon bo'ladi.

Mazkur maqolaning maqsadi transmilliy qo'shma ta'lim dasturlarida CLIL texnologiyasining metodik imkoniyatlarini tahlil qilish hamda uning akademik kompetensiyani rivojlantirishdagi o'rnini ilmiy asoslashdan iborat. Shuningdek, integratsiyalashgan yondashuvni amaliyotga joriy etishning tashkiliy va metodik mexanizmlari aniqlashtiriladi hamda qo'shma ta'lim sifatini ta'minlash jarayonidagi ahamiyati yoritiladi.

**Qo'shma ta'lim dasturlarida metodik integratsiya zarurati.** Transmilliy qo'shma ta'lim dasturlari o'z mohiyatiga ko'ra ikki yoki undan ortiq davlat oliy ta'lim muassasalari o'rtasidagi akademik hamkorlikka asoslanadi. Bunday hamkorlik doirasida o'quv rejalari muvofiqlashtiriladi, kreditlar o'zaro tan olinadi, baholash mezonlari uyg'unlashtiriladi hamda bitiruvchilarga ikki tomonlama diplom beriladi. Mazkur jarayon tashkiliy jihatdan murakkab bo'lishi bilan birga, metodik nuqtai nazardan ham yangicha yondashuvni talab etadi.

Qo'shma dasturlarda fanlarning muayyan qismi xorijiy tilda olib boriladi yoki chet ellik professor-o'qituvchilar ishtirokida tashkil etiladi. Bu holat talabalardan nafaqat kasbiy bilim, balki rivojlangan akademik til kompetensiyasini ham talab qiladi. Aksariyat hollarda talaba fan mazmunini tushunadi, biroq uni ilmiy uslubda ifodalash, terminologik aniqlikni saqlash yoki xalqaro standartlarga mos yozma ish tayyorlashda qiyinchiliklarga duch keladi. Natijada mazmun va til o'rtasida tafovut yuzaga keladi.

Metodik integratsiya zarurati aynan shu nuqtada namoyon bo'ladi. An'anaviy modelda til o'qitish va mutaxassislik fanlari bir-biridan ajratilgan holda tashkil etiladi. Bunday yondashuv qo'shma ta'lim sharoitida yetarli samaradorlik bermaydi, chunki talaba real akademik vaziyatda til vositalaridan foydalanishni amaliy jarayonda o'zlashtirmaydi. Integratsiyalashgan metodik model esa tilni kasbiy faoliyat kontekstida qo'llash imkonini yaratadi.

Shuningdek, transmilliy dasturlarda ilmiy uslub, baholash talablari va akademik yozuv standartlaridagi farqlar ham muhim omil hisoblanadi. Turli mamlakatlarda ilmiy matn tuzilishi, havola berish usuli, dalillash mexanizmi yoki taqdimot madaniyati o'ziga xos xususiyatlarga ega. Agar bu jihatlar metodik jihatdan uyg'unlashtirilmasa, talaba akademik moslashuv jarayonida qiyinchiliklarga duch keladi. Shu sababli qo'shma ta'lim dasturlarida metodik integratsiya nafaqat til va mazmunni birlashtirish, balki akademik madaniyatlararo kompetensiyani shakllantirishni ham nazarda tutadi.

Mazkur sharoitda CLIL texnologiyasi integratsiyalashgan metodik model sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. U fan mazmunini chet tili orqali o'qitish jarayonida tafakkur, muloqot va madaniyat komponentlarini uyg'unlashtiradi. Natijada talaba o'z kasbiy bilimini chuqurlashtirish bilan birga, uni xalqaro akademik muhitda samarali qo'llash ko'nikmasini ham egallaydi. Bu esa qo'shma ta'lim dasturlarining sifat ko'rsatkichlarini oshirishga xizmat qiladi.

**CLIL texnologiyasining nazariy-metodik asoslari.** CLIL texnologiyasi mazmun va tilni integratsiyalashgan holda o'qitishga asoslangan zamonaviy pedagogik yondashuvdir. Ushbu modelda chet tili alohida o'quv predmeti sifatida emas, balki fan mazmunini o'zlashtirish vositasi sifatida qo'llaniladi. Natijada ta'lim jarayoni ikki yo'nalishda parallel rivojlanadi: bir tomondan, talaba mutaxassislik bo'yicha bilimini chuqurlashtiradi, ikkinchi tomondan esa akademik til kompetensiyasini mustahkamlaydi. CLIL yondashuvi to'rt asosiy komponentga tayanadi. Birinchi komponent mazmun bo'lib, u o'rganilayotgan fan doirasidagi nazariy va amaliy bilimlarni qamrab oladi. Ikkinchi komponent kommunikatsiya bo'lib, unda talaba til vositalari orqali fikr almashadi, dalil keltiradi, muhokama olib boradi. Uchinchi komponent tafakkur jarayonlari bilan bog'liq bo'lib, tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish va xulosa chiqarish kabi yuqori darajadagi kognitiv faoliyatni rivojlantirishni nazarda tutadi. To'rtinchi komponent esa madaniyat omili bo'lib, talabaning xalqaro akademik muhitga moslashuvi va madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini shakllantirishga xizmat qiladi. Transmilliy qo'shma ta'lim dasturlarida mazkur to'rt komponentning uyg'unligi ayniqsa muhimdir. Chunki bunday dasturlarda ta'lim jarayoni bir vaqtning o'zida bir necha akademik an'ana va metodik maktablar bilan bog'lanadi. Talaba

xorijiy o'quv materiallari, ilmiy maqolalar, normativ hujjatlar bilan ishlaydi, turli mamlakatlarga xos ilmiy uslub va argumentatsiya modelini o'zlashtiradi. CLIL yondashuvi esa ushbu jarayonni tizimli ravishda tashkil etishga imkon beradi. Transmilliy qo'shma ta'lim dasturlari zamonaviy oliy ta'lim tizimining muhim rivojlanish yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bunday dasturlar akademik mobillikni kengaytirish, xalqaro standartlarni joriy etish va bitiruvchilarning global mehnat bozoridagi raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ular ta'lim jarayonida mazmun va til integratsiyasini ta'minlash, akademik moslashuvni kuchaytirish hamda metodik yondashuvlarni takomillashtirishni talab etadi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, an'anaviy ajratilgan o'qitish modeli qo'shma ta'lim sharoitida yetarli samaradorlik bermaydi. Fan mazmunini xorijiy tilda o'zlashtirish jarayonida talabalarda akademik yozuv, terminologik aniqlik, ilmiy argumentatsiya va taqdimot ko'nikmalariga oid muammolar yuzaga keladi. Mazkur muammolarni bartaraf etishda CLIL texnologiyasi integratsiyalashgan metodik platforma sifatida yuqori samaradorlikka ega.

CLIL yondashuvi mazmun, kommunikatsiya, tafakkur va madaniyat komponentlarini yagona pedagogik tizimda birlashtiradi. Natijada talaba nafaqat kasbiy bilimni chuqurlashtiradi, balki uni xalqaro akademik muhitda qo'llash ko'nikmasini ham egallaydi. Bu esa akademik kompetensiyaning kompleks shakllanishini ta'minlaydi hamda qo'shma ta'lim dasturlarining sifat ko'rsatkichlarini oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, transmilliy qo'shma ta'lim dasturlarida CLIL texnologiyasini joriy etish metodik innovatsiya sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur yondashuv xalqaro sifat kafolati talablariga mos keluvchi, fanlararo va madaniyatlararo integratsiyani ta'minlovchi samarali mexanizm bo'lib, O'zbekiston oliy ta'lim tizimida qo'shma dasturlarni yanada rivojlantirish uchun mustahkam metodik asos yaratadi.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:**

1. Ball, P., Kelly, K., Clegg, J. (2015). *CLILni amaliyotga joriy etish*. Oksford: Oxford University Press, 12–45-betlar.
2. Bentley, K. (2010). *CLIL moduli bo'yicha TKT kursi*. Kembrij: Cambridge University Press, 8–37-betlar.
3. Coyle, D., Hood, P., Marsh, D. (2010). *CLIL: mazmun va tilni integratsiyalashgan holda o'qitish*. Kembrij: Cambridge University Press, 1–58-betlar.
4. Marsh, D. (2002). *CLIL/EMILE: Yevropa o'lchovi, tendensiyalar va istiqbollari*. Yevropa Komissiyasi, 15–34-betlar.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2019). "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi to'g'risida"gi PF-5847-son Farmon, 14–28-bandlar.
6. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. (2021). "O'zbekiston Respublikasi va xorijiy hamkor oliy ta'lim tashkilotlarining qo'shma ta'lim dasturlari asosida ta'lim faoliyatini tashkil etish tartibi to'g'risida"gi 421-son qaror, 3–12-bandlar.